

تاریخ فلسفه و الگوهای آن*

مسعود امید^۱

چکیده

آیا میتوان تاریخ فلسفه را از منظر الگوها نگریست؟ باعتقاد نوشتار حاضر با تأمل در تاریخ فلسفه میتوان ردپای الگوهایی را برای فیلسوفی و فلسفه‌ورزی آشکار ساخت. مراد از الگوی فیلسوفی بمعنای عام، قالبی تمثیلی است که فیلسوف بلحاظ آن و در چارچوب و در محاکات با آن، فلسفه‌ورزی و فلسفه خود را شکل میدهد. از دیدگاه این نوشتار، مجموعه الگوهای تاریخ فلسفه را میتوان مورد طبقه‌بندی کلی قرار داد و سپس به توضیح اقسام هریک از آنها پرداخت. برحسب جریان تاریخ فلسفه و فعالیت فیلسوفان در آن، نخست میتوان الگوهای فیلسوفی را در سه دسته کلی الگوهای خنثی نگر، مثبت نگر و منفی نگر دسته‌بندی کرد. مدل‌های آینه‌یی (انعکاسی) و روایی (بازگویی) در دسته خنثی قرار میگیرند. اما الگوهای مثبت‌نگر، نخست در دو دسته مکانیکی و ارگانیکی قرار دارند که در آن مدل دایرةالمعارفی مربوط به دسته نخست است و اما مدل‌های ریاضی - درختی (دکارت)، ریاضی - هندسی (اسپینوزا)، پازلی (هیوم)، معماری (کانت)، معماری دیالکتیکی (هگل)، معماری ارگانیکی کل‌گرایانه (شوپنهاور)، معماری پدیدارشناختی (هایدگر در وجود و زمان) و

* نوشتار حاضر برگرفته از طرح تحقیقاتی دانشگاه تبریز با عنوان «تاریخ فلسفه و الگوهای فلسفه‌ورزی در آن» میباشد.

۱. دانشیار گروه فلسفه دانشگاه تبریز؛ masoud-omid1345@yahoo.com

تاریخ تأیید: ۹۶/۱۰/۲۴

تاریخ دریافت: ۹۶/۷/۲۶

معماری منطقی (ویتگنشتاین متقدم) را میتوان در دسته دوم قرار داد. مدل درمانگر (ویتگنشتاین متأخر) و فلسفه‌های پست مدرن را میتوان در ذیل الگوهای منفی نگر لحاظ کرد.

کلیدواژه‌ها: تاریخ فلسفه، الگوها، الگوهای کلاسیک، الگوهای جدید

* * *

مقدمه

یکی از مسائل مغفول و مسکوت در حوزه پژوهشهای فلسفی، مسئله الگوها و مدلهایی است که فیلسوفان در طی تاریخ فلسفه تابع آن بوده‌اند و برحسب آن و در چارچوب آن فلسفه‌ورزی کرده‌اند. در همین آغاز گفتنی است که اولاً، مفهوم الگو بمعنای عام خود اولاً و بالذات ناظر به نحوه فلسفه‌ورزی و فیلسوفی است و ثانیاً و بالعرض وصف فلسفه‌ها قلمداد میشود و در هر صورت، نسبت وثیقی با فیلسوف و فلسفه‌ورزی دارد (در عین حال که ممکن است الگویی مورد بحث قرار بگیرد که هم بر نحوه فلسفه‌ورزی و فیلسوف و هم بر فلسفه مربوطه اطلاق شود). ثالثاً، مفهوم الگو^۱ با دیگر مفاهیم مهم یعنی رویکرد^۲، روش بمعنای خاص^۳، ایده^۴ و مقوله^۵ متفاوت است. الگو، مفهومی است که در عین ارتباط با مفاهیم اخیر، متضمن ویژگیهایی مانند طراحی و مهارت و شاکله‌سازی و هندسه‌بخشی و... در جریان فلسفه‌ورزی نیز هست. از جهت جایگاه بحث، مسئله الگوهای تاریخ فلسفه در ذیل فلسفه «تاریخ فلسفه» قرار میگیرد و میتوان یکی از مباحث این شاخه را به این مسئله اختصاص داد.^(۱)

طبقه‌بندی کلی الگوهای فیلسوفی

بطور کلی میتوان الگوهای تاریخ فلسفه را به دو دسته کلاسیک و جدید (مدرن)

1. model
2. approach
3. method
4. idea
5. category

